

I. FERDİNANDO'NUN DOĞU AKDENİZ POLİTİKASI VE TOSKANA DONANMASI'NIN 1607 MAGOSA SALDIRISI*

Mikail Acıpınar**

Özet

1571 yılında fethi tamamlanan Kıbrıs'ta teslim alınan en son şehir olan Magosa, bu tarihten sonra Osmanlı Devleti'ne askerî amaçlı bir müstahkem ve donanma üssü olarak hizmet etti. Fethinden sonra onarılan kaleye azab, topçu ve cebecilerden oluşan çok sayıda muhafız yerleştirildi. Kıbrıs'ın savunulmasında stratejik bir öneme sahip olan Magosa'nın uğradığı ilk önemli saldırı 1607 yılında Toskana Grandukalığının önderliğinde bir araya gelen müttefik Hıristiyan donanması tarafından düzenlenmiştir. Bu makalede, I. Ferdinando'nun Doğu Akdeniz politikasının bir uzantısı olarak Magosa saldırısının genel bir değerlendirmesi yapıldıktan sonra, süreç sırasında adanın askerî, idari ve sosyo-ekonomik durumu ortaya konmaya çalışılacaktır. Özellikle Osmanlı arşiv belgelerinin konuya ilişkin verdiği bilgilerden hareketle olayın Avrupa kaynaklarıyla mukayeseli bir tetkiki yapılarak, bu başarısız saldırının sonuçları ve muhtemel bir saldırıya karşı Osmanlı yöneticilerinin Magosa'da aldıkları tedbirlere değinilecektir.

Anahtar Kelimeler: *Magosa, Toskana, I. Ferdinando de' Medici, Kıbrıs, Osmanlı Devleti*

Abstract

Ferdinand I's Eastern Mediterranean Policy and the 1607 Attack of Tuscan Navy on Famagusta

Famagusta, the last taken city in Cyprus by the Turks in 1571, served as a military fortress and naval base to the Ottoman State. After the conquest it was restored and placed many corps as azab, artilleryman and armorer. The first most important attack on Famagusta, which also had a strategic importance for the defense of Cyprus, was organized by an allied Christian fleet under the leadership of Tuscany in 1607. In this article, after being given an undetailed process of the whole expedition as a part of Eastern Mediterranean policy of Ferdinand I, I will explore military, administrative and socio-economic conditions of the island during this period. Particularly, the Famagusta attack of Tuscan navy will be investigated in the lights of Ottoman archival by comparing with the European sources. Finally, I will put emphasis on some results of unsuccessful assault and what measures was taken against any possible similar attack on Famagusta.

Keywords: *Famagusta, Tuscany, Ferdinando de' Medici I, Cyprus, Ottoman Empire*

* Çalışmayı gözden geçiren ve katkıları sunan sayın Dr. İlker Külbilge ve Doç. Dr. Yahya Kemal Taştan'a şükranlarımı sunarım.

** Yrd. Doç. Dr., Kâtip Çelebi Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Tarih Bölümü, Balatçık-İZMİR.

Giriş

Toskana tahtına çıktıktan sonra Livorno'yu ticari bir merkez haline getirmek ve 1566 yılından itibaren sona eren Doğu Akdeniz ticaretini yeniden canlandırmak isteyen Granduka I. Ferdinando de' Medici'nin, bu amaçlarını gerçekleştirmek için Osmanlı yönetimi nezdinde giriştiği bütün barış teşebbüsleri, Santo Stefano Tarikatı'nın Akdeniz'deki korsanlık faaliyetleri nedeniyle başarısız olmuştu¹. Osmanlı karşıtı hemen hemen bütün ittifak ve mücadelelerde yer almaya çalışan Ferdinando, denizlerdeki mücadelelerin yanı sıra, hem 1594 yılında Osmanlılarla savaş halinde bulunan Habsburg İmparatoru Rudolf'a maddi ve askerî yardımda bulunmaktan geri kalmamış, hem de sonraki yıllarda Erdel Prensi Bathory ile diplomatik görüşmeler gerçekleştirip, kendisine Silvio Piccolomini d'Aragona komutasında tahkimat ve silah üretimi konularında uzman yüz kişilik askerî bir birlik göndermiştir². Öte taraftan I. Ferdinando 16. yüzyılın sonlarına kadar Avusturya ordusuna yardımlarını sürdürmüş olsa da, Hıristiyan ordularının Kanije önlerindeki mücadelesi felaketle sonuçlanmış, aralarında Toskana askerlerinin de bulunduğu İtalyanlar çok sayıda kayıp verdikten sonra ülkelerine dönmüştür³.

1600 yılında I. Ferdinando'nun yeğeni Maria de' Medici'nin Fransa Kralı IV. Henry ile evlenmesi iki ülke arasında bir ittifakın oluşması ve İspanya'nın Toskana üzerindeki hegemonyasının sona ermesi için bir fırsat olarak görülüyordu. Bu durum Granduka'ya Avrupa'da önemli bir denge unsuru olma şansını verecekti. Ancak IV. Henry'nin 1601 yılında Savoy Dukalığı ile imzaladığı Lyon Antlaşması, Fransa'nın Alplerin ötesinde sahip olduğu son toprak parçası olan Saluzzo Markizliği'ni kaybederek İtalya politikasında pasif duruma düşmesi ve Toskana ile bağlarının kopması manasına geliyordu. I. Ferdinando'nun Avusturya savaşlarındaki başarısızlığı ve Fransa cephesindeki politikasının iflası, kendisini bir kez daha İspanya ile yakınlaşmaya itmişti⁴.

¹ Acıpnar 2014: s.165-172.

² Pernice 1925: s.254-275; Spini 1983: s.211-212.

³ Marri 1941: s.50-59; Selânikî, Toskana birliklerinin başında savaşa katılan Don Giovanni de' Medici'yi *Duka França'nun karındaşı olup Frenk askerine serdâr olan la'in* diye tarif etmektedir. Bunun için bk. Selânikî, I: s.398; Ayrıca bk. Nâimâ, I: s.73-75, 109.

⁴ Spini 1983: s.213-214.

Osmanlı Devleti'nin 17. yüzyılın başlarında bir yandan Avusturya ve İran savaşları diğer yandan Celâli isyanlarıyla meşgul olması, I. Ferdinando'yu Doğu Akdeniz siyasetinde yeni açılımlar yapmaya teşvik etti. 1605 yılında Venedikli Cacciamari'nin, Granduka'nın Lübnan bölgesine hâkim olan Ma'noğlu Fahreddin'le sıcak ilişkiler kurarak bir ittifak yapmasının kendisine söz konusu bölgeler dışında Kudüs ve Kıbrıs'ta da hareket alanı sağlayacağını telkin eden raporu henüz sıcaklığını korurken bu sırada Halep bölgesinde bir başka gelişme daha yaşanmaktaydı. 1607 yılı başlarında Canbolatoğlu Ali Paşa ile gerçekleştireceği çok önemli görüşmeler için I. Ferdinando'dan gerekli talimatları alan Şövalye Ippolito Leoncini, Ali Paşa'ya sunacağı hediyeler ve Granduka'nın tekliflerini içeren mektupla birlikte Suriye'ye doğru yola çıkmak üzere bütün hazırlıklarını tamamlamıştı⁵. Osmanlılara karşı mücadelesinde Hıristiyan devletlerin ve Toskana Grandukalığı'nın kendisine askerî ve maddi destek vereceği yönündeki taahhütleri içeren mektuplarla yola çıkan Leoncini'ye, Halep doğumlu bir tercüman olan Michelangelo Corai de eşlik ediyordu. Elçilik heyetinin doğu seyahatinin yegâne amacı yalnızca Ali Paşa ile görüşmek değil, ayrıca I. Ferdinando'nun Osmanlıların bölgedeki en büyük rakibi olan İran Şahı I. Abbas'a gönderdiği mektupları da Safevi sarayına ulaştırmaktı. Bu mektuplarda Dünya'ya Osmanlıların başına bela olarak gönderilen Şah'ın *Türk tiranına* karşı verdiği başarılı mücadele övülmekte, Hıristiyan Kralların bundan duyduğu memnuniyet ifade edilmekteydi⁶.

Görüşmeleri müteakiben 19 Eylül 1607'de Canbolatoğlu ile I. Ferdinando arasında her ne kadar bir antlaşma akdedilmişse de, Osmanlı kuvvetlerinin Halep'i ele geçirmesi ve Canbolatoğlu'nu bertaraf etmesi antlaşmanın hayata geçirilmesini önledi. Bu gelişmeye rağmen Toskana yönetimi, ilerleyen yıllarda Osmanlı-Toskana ilişkilerinin bir kez daha gerilmesi pahasına, Ma'noğlu Fahreddin'le görüşmelere ağırlık vermiş, Grandukalığın doğudaki bu müstakbel müttefikiyle yakın ilişkiler tesis etmeye başlamıştı⁷. Söz konusu tüm diplomatik girişimler I. Ferdinando'nun Doğu Akdeniz'de kendisine ticari ilişkiler kurabileceği bir bölge edinme arzusundan kaynaklanıyor gibi görünmektedir. Devam

⁵ ASF, *Mediceo del Principato*, filza 4275, folio 49.

⁶ Griswold 2002: s.102-104; Federici 2014: s.93-94.

⁷ Carali 1938: s.121-122.

edegelen görüşmeler ve askerî yardımlar esnasında Granduka'ya bağlı tarikat şövalyeleri ise devletin en önemli askerî gücü olarak hizmet etmeyi sürdürüyordu. Örneğin, tarikat donanması 1605 yılında Antalya⁸, 1606'da ise sırasıyla Ayas, Anamur ve Finike gibi kıyı yerleşimlerine çıkarma ve yağma amaçlı saldırılar düzenlenmişti⁹.

Gerçekleşmesi durumunda en çok ses getirecek adım ise Magosa'nın ele geçirilmesi olacaktır. Toskana liderliğinde oluşturulan müttefik filonun 1607 yılındaki Magosa çıkarması, I. Ferdinando için büyük bir hayal kırıklığı ile sonuçlanmıştı. Daha önce Toskanalıların Magosa seferiyle ilgili kısa bilgiler içeren bazı çalışmalar, yakın zamanda bu seferle ilgili İtalyan raporlarından yola çıkılarak kaleme alınan akademik bir makaleyle daha anlaşılır hale gelmiştir¹⁰. Bu makalede, sözü edilen seferle ilgili Hadjianastasis tarafından kaleme alınan çalışmada aktarılanlara ilaveten, Osmanlı arşiv belgelerinden hareketle, öncelikle I. Ferdinando döneminde Toskana hükümetinin Osmanlı ve Doğu Akdeniz politikası doğrultusunda Hıristiyan müttefik donanmasının Magosa'yı hedef almasının nedenleri, sefer hazırlıkları ve birkaç aşamada gerçekleşen saldırı hakkında bilgi verilecektir. Ayrıca Kıbrıs Adası'nın ve Magosa Kalesi'nin o tarihlerdeki genel durumu ile Osmanlı yönetiminin saldırı öncesi ve sonrasındaki faaliyetlerine değinilerek 1607 olayının taraflar açısından ne anlama geldiği değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Saldırı İçin Magosa'nın Seçilmesinin Sebepleri Üzerine

Bu dönemde imparatorlukta yaşanan ekonomik, siyasal ve askerî sorunlardan Kıbrıs'ın da doğrudan etkilediği anlaşılmaktadır. Merkezi yönetim, doğu ve batı sınırlarında meydana gelen savaşlara erzak ve asker temini gibi hayati konular başta olmak üzere, adadaki idarecilerden mali konularda da sık sık taleplerde bulunmaktaydı. Ancak hububat sıkıntısının hat safhada olduğu Kıbrıs'ta ortaya çıkan ve birçok kimsenin ölümüne neden olan veba salgını bu yardım taleplerinin karşılanmasına engel olduğu gibi, adanın sosyal ve ekonomik düzenini de olumsuz yönde etkilemişti. Söz konusu taleplerin aynı vergiler vasıtasıyla

⁸ Gemignani 1996: s.127.

⁹ Guarnieri 1960: s.305-306; Gemignani 1996: s.133-138.

¹⁰ Hadjianastasis 2015b: s.22-36.

karşılanmasının mümkün olamayacağı anlaşılınca diğer bir seçenek olarak vergilerin nakden tahsil edilmesi kararlaştırılmış fakat bu yöntemde de aksaklıklar yaşanmıştı. Bütün bu olumsuzluklara bir de Celâli fetretinin Anadolu'dan Kıbrıs'a sıçraması eklenince, adadaki sosyal ve ekonomik düzen sarsılmıştı¹¹.

I. Ferdinando tarafından tasarlanan Kıbrıs seferi tam da bütün aday etkisi altına alan bu çok yönlü karışıklar döneminde gerçekleşmiştir. Bununla birlikte, her ne kadar Magosa üzerine düzenlenecek seferin plan ve programı Toskana yönetimi tarafından yapılsa da, hazırlanan donanma farklı Avrupa devletlerine ait asker ve gemileri de barındırmaktaydı. Oldukça iddialı bu harekât için Granduka çeşitli bölgesel güçlerle birlikte Fransa ve Felemenk bölgesinden askeri destek aldıktan başka, Magosa'nın zaptı durumunda adanın geri kalanını işgal etme sürecinde kullanılmak üzere, İspanya Kralı III. Felipe'nin izniyle Sicilya ve Napoli Krallıklarından da asker temin etmişti. Livorno'da toplanacak müttefik filonun kaburgasını oluşturan tarikat gemilerinin yanı sıra Grandukalığa ait dokuz gemi daha donanmaya katılmıştı¹².

Granduka I. Ferdinando'nun emriyle 1607 yılı Mayıs ayında Livorno'dan yola çıkan müttefik filonun hedef olarak Magosa Kalesi'ni seçmesiyle ilgili Avrupa menşeli kaynak ve çalışmalarda birbirine benzer nedenler üzerinde durulmaktadır. Konuyla ilgili nispeten ilk kapsamlı değerlendirmeyi yapan Hill'e göre, söz konusu dönem Batı'da Osmanlılara karşı genel bir ittifakın dillendirildiği ve bu amaçla Kıbrıs adının daha fazla anıldığı günlerdi. Toskana Grandukası I. Ferdinando'nun Osmanlı idaresindeki sorunlu yerel güçler Canbolatoğlu ve Dürzi Emiri Ma'noğlu Fahreddin'le görüşmesi, onun Suriye'de kendisine ait bir hükümranlık alanı oluşturma planının bir parçasıydı. Bu hedef doğrultusunda Kıbrıs'tan Suriye'ye kadar uzanan bölgede inşa edilecek bir hâkimiyet sahası için atılacak ilk adım Magosa Kalesi'nin fethi olacaktı. Hill, o tarihlerde Venedik'te görev yapan İngiliz elçisi Henry Wottom'un raporlarına dayanarak, Granduka'nın önceki yıllarda elde ettiği başarılarından mülhem, Papa veya imparatorun iznine gerek duymaksızın kendisine kral unvanı kazandıracığı ümidiyle böyle bir işe giriştiğini ileri sürer. Yine Hill'e göre, Doğu Akdeniz'de cereyan eden

¹¹ Erdoğan 1999: s.131-132.

¹² Gemignani 1996: s.151.

pamuk ticaretini kendi tekeline alma arzusu veya emrindeki Santo Stefano Tarikatı Şövalyeleri'ni bir üs olarak kullanabilecekleri Kıbrıs'a yerleştirerek, onlara Malta Şövalyelerininkine eşit bir itibar sağlama hayali de I. Ferdinando'yu böyle bir sefere teşvik etmiş görünmektedir¹³.

Başarısız Magosa kuşatmasından bir yıl sonra Floransa'ya gönderilen Venedik elçisi Morosini, I. Ferdinando'nun sefer için aslen Kıbrıslı olan Dominiken bir keşiş tarafından teşvik edildiğini yazarken, amacının asla Kıbrıs'ta kalıcı bir hâkimiyet kurmak olmadığını, *kral* unvanını aldıktan sonra adayı Venediklilere satmayı veya İspanya Kralı'na terk etmeyi tasarladığını rapor etmekteydi¹⁴. Buna karşılık Gemignani, I. Ferdinando'nun Doğu Akdeniz'deki genişleme politikası için ileri bir karakol vazifesi görecektir Kıbrıs'ın fethiyle hem Granduka unvanının yanına kral unvanını eklemeyi hem de İtalyan yarımadasındaki diğer rakiplerinden saygı görmeyi planladığını ileri sürmektedir¹⁵. Hatta bu seferin temel hedefi, daha önceki akınlarda olduğu gibi bir şehrin veya müstahkem mevkiin geçici olarak ele geçirilip yağmalanmasından ziyade, evvela Magosa'nın kalıcı olarak fethi, ardından da bütün adanın zapt edilmesiydi.

Diğer yandan Kıbrıs üzerine yapılacak sefer için ayrıntılı planlar yapılırken adada ayaklanmaya hazır Rumların ve özellikle Kıbrıs'taki çeşitli kalelerde görev yapan Rum kökenli askerlerin¹⁶ kuşatmaya destek verecekleri yönündeki istihbaratların da harekâtın hayata geçirilmesinde önemli bir payı olduğu anlaşılıyor. Mevcut yönetimden rahatsız olduğu ileri sürülen Kıbrıs'taki âsilerin her hangi bir Hıristiyan kralın desteğini temin eder etmez isyan edeceklerine ilişkin haberlerin sadece Medici Grandukası'na değil Avrupa'nın diğer hükümdarlarına da iletildiği anlaşılmaktadır. Örneğin, 1606 yılında Don Pedro Avendaño isimli birisi İspanya Kralı III. Felipe'ye gönderdiği raporda, Kıbrıs'ta 12.000 Rum'un kendi önderliğinde isyan ettiğini ve isyan sırasında binlerce Türk'ün öldürüldüğünü iddia ediyordu. Ancak mücadelelerini sürdürecektir yeterli silahlarının olmamasından dolayı dağlara çekilen âsilerin en büyük arzusu Hıristiyan bir prensin kendilerine yardım etmesiydi¹⁷. Bu çağrı

¹³ Hill 2010: s.48.

¹⁴ Hill 2010: s.48.

¹⁵ Gemignani 1996: s.150-151; Gemignani 2003: s.182.

¹⁶ Gemignani 1996: s.151.

¹⁷ Hadjianastasis 2015a: s.151.

İspanya Sarayı'nda çok fazla ilgi görmemişse de, I. Ferdinando ertesi yıl Magosa'ya yapılacak saldırı için bu çağrıya kulak vermiş gibi görünmektedir.

Cezire-i Kıbrıs'ın Kilidi Magosa

Eldeki veriler ışığında, Toskana gemilerinin önderliğindeki filonun Kıbrıs'ta diğer şehir veya kalelerden herhangi birini değil de neden Magosa'yı hedef aldığına ilişkin soruya verilecek cevaplar oldukça sınırlı gibidir. Diğer yandan Hadjianastasis, adanın eski soylularının Kıbrıs'ı yeniden fethetmesi için Katolik Avrupa'yı tahrik etmeye çalışmasının faydasız olsa bile adadaki Rumları teşvik ettiğini ileri sürerken; haçlı seferi düzenleme arzusu, yağma amaçlı korsan baskınları, ideolojik yaklaşımları ve Kıbrıs soylularının siyasi beklentilerini 1607 yılındaki Magosa seferinin nedenleri arasında sıralamaktadır¹⁸. Bahsedilen bu sebepler kısmen makul olsa da eksik gibi görünmektedir. Zira saldırıdan önceki yıllarda da Osmanlılar açısından stratejik askerî bir üs olarak hizmet veren¹⁹ Magosa'nın zaman zaman adanın Hıristiyan korsanlardan muhafazasında da önemli bir görevi üstlendiği bilinmektedir²⁰.

Magosa'nın Kıbrıs'ın geneli için taşıdığı stratejik öneme değinmek, hedef olarak seçilmesine ilişkin ileri sürülen nedenleri tamamlayıcı nitelikte olacaktır. Bu münasebetle 1605 yılında Magosa'nın askerî sınıfının da dâhil olduğu bir kısım ileri gelenleri tarafından İstanbul'a gönderilen mahzarda Magosa Kalesi'nin savunması hakkında *kal'a-i mezbûre cezire-i Kıbrıs'ın kilidi olmağla*²¹ ifadesiyle başlayan şikâyetler ve Cotovicus'un²² kaleyi *Kıbrıs'ın kalbi ve anahtarı* şeklinde tarif etmesi, müttefiklerin Magosa'yı hedef olarak seçmesi bakımından önemli bir noktaya işaret etmektedir. I. Ferdinando'nun saldırı planını hazırlarken oldukça kapsamlı bilgiler topladığı düşünülürse²³, Magosa'nın adadaki en büyük ve korunaklı kale olduğu muhtemelen saldırıyı düzenleyen müttefikler tarafından da gayet iyi bilinmekteydi. Hal böyle iken,

¹⁸ Hadjianastasis 2015b: s.24.

¹⁹ Çiçek 2003: s.312

²⁰ BOA, KK 70: 506, 508; Fethinden önce ve sonra Kıbrıs etrafında yaşanan korsanlık faaliyetleri ve bunlara karşı Osmanlı hükümetinin aldığı tedbirler hakkında bk. Erdoğan 2010: s.121-131.

²¹ BOA, MD 75: 254/529.

²² Jennings 2006: s.296.

²³ Gemignani 1996: s.150.

Magosa'nın ele geçirilmesini izleyecek safhalarda müttefiklerin Kıbrıs'ın tümünü kapsayacak bir istilayı hedeflediklerini hesaba katarsak, saldırı için adanın en stratejik noktasının hedef alınmış olması gayet doğaldır.

Askerî ve stratejik öneminin yanı sıra adanın genelinde görülen yün, pamuk, ipek ve şeker²⁴ üretimi aynı zamanda Osmanlı sınırları içerisinde ve Akdeniz genelinde canlı bir ticaretin yaşanmasına da katkı sağlıyordu. Henüz Venedik hâkimiyeti sırasında adada önemli ölçüde üretimi yapılan bu ürünlerin, Osmanlı idaresinden sonra da önemini muhafaza ettiği anlaşılmaktadır²⁵. Hatta fetihten hemen sonra Lefkoşa ve Magosa kalelerindeki mahzenlerde muhafaza edilen pamuklardan söz edilmekte, sonraki yıllarda ise Avrupalı tüccarların Kıbrıs'tan özellikle pamuk ve pamuklu ürünler ithal ettikleri bilinmektedir²⁶. Kıbrıs'taki diğer önemli şehirlerle birlikte Magosa'nın da ticari ürünlerin depolandığı bir antrepo özelliğini taşıdığı ve ekim alanları kısmen zarar görse de, savaştan sonra da Magosa civarında pamuk ekimine devam edildiği görülmektedir. Dahası pamuk; Magosa Sancakbeylerinin, maiyetinin ve donatmak zorunda oldukları kadırgalarının masraflarının karşılanmasında da büyük bir öneme sahipti²⁷. Bütün bu iktisadi özellikleri hesaba katıldığında, Hill'in adanın saldırıya uğramasındaki nedenlerden biri olarak gördüğü ticari kaygıların ve adada üretimi yapılan çok önemi ürünlerin, Toskana hükümetinin saldırı planlarında da dikkate alınmış olduğu düşünülebilir.

1607 baskınının hemen öncesine döndüğümüzde, Akdeniz'deki korsan saldırıları ve savunma zafiyetlerinin yol açtığı sorunlarla baş etmeye çalışan Osmanlı yönetiminin Kıbrıs'ta da benzer problemlerle meşgul olduğu anlaşılmaktadır²⁸. Bilhassa askerî görevliler ve yeniçerilerin kalelerin muhafazasında oynadıkları rollere vurgu yapan arşiv belgelerinde yeniçeri ocaklarında yaşanan bozulmalara da atıflar vardır. Öyle ki adanın alınmasından itibaren Kıbrıs'ta bulunan bu

²⁴ Osmanlı Kıbrıs'ında çoğunlukla başkent İstanbul'un ihtiyacına yönelik yapılan şeker üretimi ve şekerhaneler hakkında bk. Erdoğan 1998: s.71-82.

²⁵ Fethinden önce ve 1572 tarihinde yapılan tahririne göre Kıbrıs'ta üretimi yapılan tarımsal ürünler ve önemi hakkında bk. Jennings 1990: s.469-476; (bilhassa s. 471-472).

²⁶ Kıbrıs Adası'ndaki pamuk üretimi hakkında bilgi için bk. Erdoğan 2002: s.632-642; Ayrıca bk. Erdoğan 2005: s.67.

²⁷ Erdoğan 2002: s.633, 638.

²⁸ BOA, MD 75: 97/168.

ocaklara dışarıdan kimse alınmayıp boşta kalan gedikler yine kendi ocaklarından kimselere verilirken, bu tarihlerde işleyişte bazı aksaklıkların ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Bilhassa dirlik verilmesi yasak olan Tât ve Çepni gibi unsurların ocağa dâhil olmasının yol açtığı sıkıntıların yanı sıra adalı gayrimüslimlerin vergilerden muaf olmak için ihtida ederek *akçe kuvvetiyle* dirlik almaları, dahası *harbî küffâr* ile işbirliği yaparak adaya saldıran düşman gemilerine yardım etmeleri savunmadaki zafiyetleri doğuran nedenler arasındaydı²⁹.

Aynı sorunlar Toskana donanmasının Kıbrıs'a yönelik saldırısına ilişkin haberlerin İstanbul ve Kıbrıs Beylerbeyi Mustafa Paşa'ya ulaştığı günlerde de devam etmekteydi. Muhtemel saldırıya karşı gerekli tedbirlerin alınması istenirken büyük kısmı köylere yerleşerek çiftlikler edinen kale neferâtı ve yeniçerilerin bu tavırlarının kalelerde güvenlik zaaflarına yol açtığı, bu maksatla çiftliklere yerleşen bütün askerlerin görev yerlerine gönderilmesi, emre uymayanların dirliklerinin ise ellerinden alınması ısrarla emredilmekteydi. Dahası deniz kenarında olan bütün yerleşim birimlerine gözcüler yerleştirilerek düşmanın hareketlerinin takip edilmesi tembih edilmekteydi³⁰. Diğer yandan Magosa özelinde de aynı sorunların devam ettiği görülürken, kalenin muhafazasında görevli yeniçerilerin sayısında da büyük bir düşüş yaşanmıştı. Dirliklerin parayla alınıp satılması ve daha önce beylerbeylik yapan kimselerin azillerinden sonra Magosa'ya yerleşerek düzeni bozan faaliyetlerde bulunması neticesinde, önceki yıllarda Magosa Kalesi'ni koruyan asker sayısı 1.000 iken 1605 yılında bu sayının yüz elliye kadar düştüğünü tespit etmekteyiz³¹.

Magosa Baskını (1607)

Osmanlı belgeleri Magosa üzerine gelen düşman filosu için genellikle *küffâr gemileri* ve *harbî korsan gemileri* ifadelerini kullanmakla birlikte, yalnızca bir belgede *Duka gemileri* tabirine rastlamaktayız³². Bu durum Osmanlı yöneticilerinin baskını gerçekleştiren donanmanın Toskana liderliğindeki müttefik Hıristiyan bir

²⁹ BOA, MD 75: 167/338; Baskından sonraki yıllarda da adada benzer sorunlar yaşanmaya devam etmiştir. Bunun için bk. BOA, MD 78: 634/1636.

³⁰ Erdoğan 1999: s.140.

³¹ BOA, MD 75: 254/529.

³² Örnek için sırasıyla bk. BOA, MD 76: 60/151; 119/305 ve 66/166.

filo olduğunu bildiğini gösterir. Nitekim yukarıda belirtildiği üzere, I. Ferdinando'nun operasyon hazırlıklarını sürdürdüğü dönemde Fransa başta olmak üzere diğer bir takım ülkelerden de asker temin etmeyi başardığını biliyoruz. Konuya ilişkin birincil kaynaklarda, toplamda 2.200 kişiden oluşan birliğe 400 Fransız, 200 Manyot, 100 Uskok³³, 100 Kalabriyalı ve 1.400 İtalyan askerinin yer aldığı nakledilmektedir. Fransız ve İtalyan askerleri iki sancak altında ve birer subay emrinde olmak üzere 200 kişilik iki bölüğe ayrılacaktı. Çeşitli silahlarla teçhiz edilen bu birliklere kısmî silah yardımı yapılan Uskoklar da destek vereceklerdi. Bununla birlikte disiplin konusunda endişeye neden olan Uskoklarla birlikte Manyotlar³⁴ ve Kalabriyalı askerler de kendi komutanlarının emrinde hareket edeceklerdi³⁵.

Bahsedilen bu grupların yanı sıra sefere iştirak eden esas kuvveti Santo Stefano Şövalyeleri ve Fransız birlikleri teşkil etmekteydi. Dokuz kalyon ve sekiz kadırgadan müteşekkil donanmada³⁶ en dikkat çeken isimler Fransız korsan Jacques Pierre ile Richard Gifford ve Robert isimli İngiliz denizcilerdi. Aynı zamanda I. Ferdinando'nun yeğeni Don Antonio de' Medici, müstakbel Osuna Dükü ve Sicilya Genel Valisi Pedro Velasco, Modenalı Montecuccoli ailesinden Kont Alfonso Montecuccoli ve Magosalı bazı Rumlar da bu karma donanmada görevli kimseler arasında yer almaktaydı³⁷. Öte yandan, Livorno'da hazırlanan filoya sonradan katılan yelkenli gemilerin beş tanesi Kont Montecuccoli, üçü Jacques Pierre ve bir tanesi de Scipione Cortesi'nin komutasına verilmişti. Sefer için görev taksimatı yapılırken, Kıbrıs'ın ele geçirilmesi durumunda adayı *Genel Vali* unvanıyla yönetmesine karar verilen Don Antonio de' Medici de filonun en rütbelisi olarak tayin edilmiş, ancak

³³ Uskoklar üzerine bk. Bracewell 2009; Bostan 2009.

³⁴ Osmanlı idaresine sık sık isyan eden Manyotların (Manyalılar) 1614 yılındaki isyanları karadan ve denizden yapılan bir müdahale ile sonlandırılmıştı. Bk. Acıpnar 2013: s.20-21; Manya ve Manyalılarla ilgili bir çalışma için bk. Mexis 2006.

³⁵ Hadjianastasis 2015b: s.25.

³⁶ Mariti, filoda dokuz kalyon ve burton ile sekiz yelkenli gemi (kadırga=galere) olduğunu ileri sürerken Gemignani, Livorno ile birlikte sefere katılan dokuz adet tarikat kalyonuyla devlet donanmasına mensup dokuz adet gemiden bahseder. (Mariti 1787: s.66; Gemignani 1996: s.151-152). Buna karşılık Osmanlı kayıtları yalnızca dokuz kalyondan söz eder. (Krş. Erdoğan 1999: s.139-140).

³⁷ Hadjianastasis 2015b: s.25-26.

kendisi askerî konularda pek deneyimli olmadığından General Francesco Bourbon del Monte onunla birlikte görevlendirilmişti³⁸.

Livorno'daki sefer hazırlıkları bitince limandan ilk ayrılan filo Jacques Pierre komutasındaki üç gemi ile Montecuccoli idaresindeki beş gemi olmuştur. Bunlar Osmanlı sularındaki gemileri ele geçirmek ve 25 Mayıs ile 15 Haziran tarihleri arasında tarikat kuvvetleriyle buluşacakları Gelidonya Burnu ve Yedi Burunlar arasındaki bölgede keşif harekâtı düzenlemek göreviyle iki ayrı kol halinde yola koyulmuşlardı. Bordasında Don Antonio ve del Monte'yi taşıyan Iacopo Inghirami komutasındaki *kapudâne* ve *patrona* gemileriyle birlikte Firenze, Livornina, San Cosimo, San Giovanni, Santa Margherita ve Santa Maria gemilerinden müteşekkil tarikat filosu 14 Mayıs gecesi Livorno'dan ayrıldı ve Messina'da kısa bir mola verdikten sonra Güney Anadolu sularına doğru yoluna devam etti³⁹.

Sefere ilişkin günümüze ulaşan bir raporda, saldırının hedefindeki Magosa Kalesi, kaledeki birlikler ve kalenin surları hakkındaki tüm bilgilerin adalı dört Rum tarafından tedarik edildiği ileri sürülüyor. Hatta bunlar arasında daha önce şehirde bulunmuş olan Kara Hasan (Carasan) isimli bir Fransız dönme de bulunuyordu. Sefer esnasında harekâtı yönlendirecek olan del Monte'nin gemisinde Magosa Kalesi'nin bir planı yer alırken, şehir hakkında her türlü askerî bilgiye sahip olduğu söylenen Costantino isimli Kıbrıslı bir Rum casus ise donanmaya rehberlik ediyordu. En az şehrin planı ve Costantino kadar önemli bir diğer unsur da saldırıya içeriden destek vereceği umulan çok sayıdaki Rum isyancının varlığıydı⁴⁰. Del Monte'nin planına göre, kaleye saldırı dört ayrı noktadan eşzamanlı olarak gerçekleştirilecek ve surların en zayıf noktasında bir gedik açılacaktı. Diğer bir saldırı noktası ise açılır kapanır bir köprü'nün bulunduğu Limasol Kapısı denilen bölge olacaktı⁴¹.

³⁸ Gemignani 1996: s.151.

³⁹ Gemignani 1996: s.152.

⁴⁰ Bazı kaynaklar adada isyana hazır Rumların sayısı konusunda farklı rakamlar vermektedir. Bu rakamlar daha ziyade 6.000 (Mariti 1787: s.66; Hill 2010: s.49) olarak kabul edilirken, 9 ila 12.000 arasında olduğu da söylenebilir (Hadjianastasis 2015b: s.33).

⁴¹ Hadjianastasis 2015b: s.26-27; Mariti 1760'larda kalenin iki köprüsü bulunduğunu, bunlardan birisinin kara tarafına, diğerinin ise girişi her gece bir demirle zincirlenen limana açıldığını naklede. Mariti 1769: s.143-144.

13 Haziran'da buluşma noktası olan Gelidonya Burnu açıklarına gelen tarikat filosu, plan gereği bölgeye daha önce ulaşan Jacques Pierre'le buluşmasına rağmen Montecuccoli'ye ait öncü filodan hiçbir haber yoktu. Daha fazla beklemenin zaman kaybına yol açacağı ve saldırıyı tehlikeye düşüreceği düşüncesiyle müttefik filo bir süre sonra Magosa'ya doğru yola koyuldu. Donanmaya katılmayan gemiler nedeniyle planda ufak çaplı değişiklikler yapıldığı gibi saldırının Osmanlı muhafızlarına yakalanmadan gizlice yapılması, başarının anahtarı olarak öngörülmüştü. 24 Haziran gecesini saat 03.00 sularında Magosa'dan az bir mesafe uzaklıkta karaya asker çıkarma teşebbüsü, çıkarma yapılan kıyının demir atmaya müsait olmamasından dolayı gerçekleştirilmemiş, müttefik askerlerin Osmanlı muhafızları tarafından fark edilmeleri de harekâtın gizliliğini suya düşürmüştü. Buna rağmen harekâta devam edilmesine karar veren del Monte'nin emriyle Magosa üzerine saldırıya geçilmişti⁴². Ancak yanlış istihbarat bilgileri, Magosa Kalesi etrafında karşılaşılan güçlükler ve Osmanlı muhafızlarının şiddetli mukavemeti karaya çıkan Hıristiyan güçlerin planlarını gerçekleştirilmesine imkân vermedi. Hatta surların dibine kadar ilerleyen bir kısım müttefik birliklerinin kıyıya kadar uzanan kayalık⁴³ bölgede sıkışması, diğer noktalarda surlara tırmanmak üzere getirilen merdivenlerin de kısa kalması ve kaleden açılan top ve tüfek ateşi nedeniyle müttefikler büyük bir başarısızlığa uğramıştı. Kale surları dibinde sıkışan askerlere çekilme emri verilmiş, bu sırada kaleden çıkan 50-60 kişilik bir Osmanlı süvari birliği de kendilerini gemilere kadar takip etmişti⁴⁴. Tam bir hezimete dönüşen baskın harekâtı neticesinde Hıristiyan birlikleri, toplamda 21 ölü ve 20 yaralıdan oluşan bir zayıyla şafak vakti tamamen gemilere dönmüşlerdi⁴⁵.

Inghirami'ye ait tarikat gemilerinin çekilme işlemi tamamlandıktan sonra filo, temiz su ihtiyacını ve eksiklikleri gidermek üzere Magosa'nın 25 km. güneyinde bulunan bugünkü Aya Napa (Pannaia) Koyu'na

⁴² Gemignani çıkarma gününü 23 Haziran akşamı olarak verirken, Hadjianastasis 24 Haziran sabahını işaret eder. Bk. Gemignani 1996: s.152-153; Hadjianastasis 2015b: s.29.

⁴³ Mariti, şehrin bir kayalık üzerine inşa edildiği ve surların çevresinin 2 mil uzunluğunda olduğunu aktarır. Mariti 1769: s.143.

⁴⁴ Hadjianastasis 2015b: s.31.

⁴⁵ Guarnieri 1960: s.307; Gemignani 1996: s.153; Hadjianastasis 2015b: s.34; Hill ise kaleden çıkan atlı birlik sayısını 40, ölü sayısını ise 25 Toskanalı, 25 Fransız olarak vermektedir (Hill 2010: s.49).

demirledi. Bir süre sonra ganimet elde etmek üzere bölgede dolaşan Jacques Pierre'e bağlı bir gemi, Livorno kalyonu ve çıkarma harekâtına katılmayan Kont Montecuccoli ile Sicilya Genel Valisi'ne ait gemilerden oluşan filo da nihayet Aya Napa'ya ulaşmayı başardı. Don Antonio de' Medici'nin emriyle toplanan komuta meclisi, uzun süren tartışmalara ve fikir ayrılıklarına rağmen, bu defa liman girişinden yapılacak bir teşebbüsle kalenin ele geçirilmesinin mümkün olacağı fikrinde karar kıldı. Daha ziyade adayı ve bölgeyi çok iyi tanıdığını iddia eden Velasco'nun ısrarları üzerine girişilen bu ikinci saldırı teşebbüsü, ilkinde kendilerine içeriden destek vereceği düşünülen ancak saldırı esnasında ortada görünmeyen Rum isyancılarla bu kez iletişim kurulabileceği ihtimalinden güç alıyordu⁴⁶. Tarikat filosunu ziyaret eden bazı Rumların verdiği bilgilere göre, kuşatmaya destek verecekleri söylenen âsi liderlerin önemli bir kısmı Osmanlı askerleri tarafından öldürülmüş, geri kalanları ise dağlara çekilmişti. Hatta yeni gelen bazı bilgilere göre bölgede hâlâ isyana hazır binlerce âsi Rum vardı ve kendilerine silah yardımı yapılmasını beklemekteydiler. Del Monte'ye pek inandırıcı gelmeyen bu bilgiler Velasco tarafından ciddiye alındı ve nihayet Rumlarla buluşacakları, hatta yeterli miktarda erzak bulabileceklerini umdukları bugünkü Yeni Boğaziçi köyüne gitmeye karar verdiler. Lakin del Monte emrindeki birlikle söz konusu köye ulaştığında ne Rumlardan ne de Velasco'nun birliklerinden bir izle karşılaştı. Bunun üzerine, emrindeki askerlerle kıyıda bekleyen gemilere çekilen del Monte, bütün bu başarısız girişimler ve yanlış istihbarat nedeniyle adayı tamamen terk etmeyi yeğledi⁴⁷. 30 Haziran'da Magosa Kalesi önlerinde yaşanan ufak çaplı top atışlarından sonra girişilecek yeni bir çıkarma harekâtının müttefikler için tam bir katliam olacağını anlayan del Monte, hiçbir netice elde edememiş bir halde bölgeden uzaklaşmaya karar verdi⁴⁸. Aynı gece uzun süredir hasta olan Kont Montecuccoli de hayatını kaybetti⁴⁹.

Del Monte, müteakip günlerde Magosa önlerinde yaşanan başarısızlığı telafi etmek adına İzmir'e saldırmayı tasarlasa da, kötü hava koşullarının filodaki yelkenli gemilerin idaresini zorlaştıracağı düşünüülerek bu plandan vazgeçildi. Bunun üzerine daha batıdaki

⁴⁶ Gemignani 1996: s.153-154; Hadjianastasis 2015b: s.33.

⁴⁷ Hadjianastasis 2015b: s.33-34.

⁴⁸ Gemignani 1996: s.154; Ayrıca bk. Guarnieri 1960: s.139.

⁴⁹ Hadjianastasis 2015b: s.34.

Navarin'e bir çıkarma yapılması planlanmakla birlikte, hem bölgede görülen Venedik gemileriyle her hangi bir çatışmaya girmemek hem de sefer esnasında yaralanan ya da hastalanan askerlerin bir an evvel tedavi edilebilmesi için Livorno'ya doğru yelken açıldı⁵⁰.

Saldırıya İlişkin Yeni Bulgular ve Değerlendirmeler

Kıbrıs Seferi sonrasında müttefik birlik komutanları arasında başarısızlığın nedenlerine dair karşılıklı suçlamalar ve değerlendirmeler yapılmıştır. Bilhassa del Monte ve Velasco üstünde yoğunlaşan bu suçlamalar, muhtemelen yaşanan hayal kırıklığının sorumluluğunu üstlenmek istemeyen komutanlardan kaynaklanmaktaydı. Daha ziyade saldırı öncesi buluşma bölgesine gelmeyen Montecuccoli ve diğer gemilerin planları bozması ve taarruz gücünü zayıflatması, kuşatmada kullanılan merdivenlerin beklenenden kısa kalması, istihbaratın yanlış ve eksik olması ve adalı âsi Rumların kuşatmaya destek vermemesi gibi temel sorunlar üzerinde yoğunlaşan bu tartışmalara, del Monte'nin birlikler üzerinde tam bir kontrol sağlayamadığından yakınması da eklenmiştir⁵¹.

Toskana birlikleri açısından sebepler ve sonuçlar her ne olursa olsun, saldırının gidişatında ve neticesinde önemli başka bir etken de kalede bulunan Osmanlı güçleri ve idarecilerinin tutumudur. Nitekim yukarıda adı geçen çeşitli çalışmalarda Magosa baskının ağırlıkla İtalyan kaynakları üzerinden ele alındığı görülmektedir. Gemignani, eserinin konuyla ilgili bölümünde kullandığı raporları bir kısım arşiv belgeleriyle desteklemiş, buna karşılık Hadjianastasis çalışmasını daha ziyade, biri donanma genel komutanı del Monte'ye ait, diğeri ise Sienalı Piccolomini ailesinin arşivinde yer alan iki yazmadan⁵² hareketle ortaya koymuştur. Konuya ilişkin bir kısım tali yazmalar değerlendirme dışı bırakılırsa, raporlardan birinin seferin sorumlusu bir komutan tarafından kaleme alınmış olması ve del Monte'nin bu raporda başarısızlığı üstlenmemek için bazı bahaneler ileri sürmesi, bazı bilgilerin daha ihtiyatlı ele alınmasını gerektirmektedir. Birçok tespit ve değerlendirmesine

⁵⁰ Gemignani 1996: s.154.

⁵¹ Hadjianastasis 2015b: s.34-35.

⁵² *Rellatione del tentativo*, Biblioteca Correr, Venice; *Impresa di Famagosta: Giustificazione dell' Illustrissimo Signore Francesco del Monte*, Biblioteca Comuna degli Intronati, K.II.16, Siena.

katıldığı yazarı, Gemignani'nin aynı konu hakkında raporlar ve arşiv kaynaklarına dayalı bilgiler veren eserinden faydalanmaması ise bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır. Ayrıca yazarı, adadaki Osmanlı garnizonunun Kıbrıs üzerine yapılacak muhtemel saldırıya ilişkin istihbarata sahip olduğunun bir çalışmada yeterince belgelendirildiğini söylemesine rağmen⁵³, haberdar olduğu bu çalışmada yer alan seferle ilgili diğer önemli bilgileri kullanmamış olması önemli bir eksiklik olarak durmaktadır⁵⁴.

Diğer taraftan Toskana donanmasının Magosa baskını hakkında Osmanlı kroniklerinde bilgi bulunmazken, konuya ilişkin malumat içeren Osmanlı arşiv belgelerinden ise, seferin Osmanlı yöneticileri arasında nasıl bir tepki uyandırdığını ancak çok detaylı olmamak kaydıyla öğrenebiliyoruz. Hadjianastasis tarafından vurgulandığı üzere, del Monte'nin saldırıyı gizlilik içinde gerçekleştirmek istemesine rağmen, yeterince büyük bir donanmanın Akdeniz'de ve daha da önemlisi Osmanlı sularında fark edilmeden seyahat edebileceğinin düşünülmesi oldukça iyimser bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır⁵⁵. Nitekim Akdeniz'deki istihbarat ağının oldukça geniş olduğu anlaşılan Osmanlı yönetiminin Kıbrıs Beylerbeyi Mustafa Paşa'yı⁵⁶, henüz Nisan 1607 tarihinde düşman gemilerinin Sakız veya Kıbrıs üzerine yapacağı muhtemel bir saldırı hakkında uyardığı görülmektedir⁵⁷.

Bu uyarılar üzerine Mustafa Paşa ile İstanbul yönetimi arasında çeşitli yazışmaların yapıldığına şüphe yok gibidir. Her ne kadar saldırıdan sonraki bir tarihi taşısa da, Lefkoşa mahkeme kayıtlarına yansıyan bir belgeden, Paşa'nın 12.000 cenkçi taşıyan dokuz kalyondan müteşekkil Hıristiyan donanmasının Lefkoşa veya başka bir kıyı yerleşimine saldıracağı haberlerinin teyit edildiği konusunda bilgilendirildiği görülmektedir. Bu münasebetle Mustafa Paşa'dan söz konusu bölgedeki kalelere güvenilir casuslar göndererek buralardaki eksiklikleri tespit ettirmesi, tespit edilen eksikliklerin hızla giderilmesi ve

⁵³ 1606-1609 yılları arasındaki döneme ait Lefkoşa mahkeme sicillerinden seçilen 40 adet belgenin yayını için bk. Erdoğan 1999: s.131-165.

⁵⁴ Bunun için bk. Hadjianastasis 2015: s.34, not 95;

⁵⁵ Hadjianastasis 2015b: s.34.

⁵⁶ Kıbrıs Eyaleti Mustafa Paşa'ya 5 Şevval 1607 (3 Şubat 1607) tarihinde tevcih olunmuştu. BOA, A.DVN.MHM 937: 16.

⁵⁷ Gurre-i Muharrem 1016 (28 Nisan 1607) tarihli hüküm için bk. BOA, MD 76: 45/109.

muhafaza için kalelere yeterli sayıda askerin yerleştirilmesi istenmekteydi. Hatta durumun ciddiyetinden dolayı, Paşa'dan ilgilileri sadece uyarmakla kalmayıp kalelere gizlice adamlar göndererek muhafaza konusunda ihmali olan görevlileri *mûcib-i ibret* cezalandırdıktan sonra düşman hakkında edindiği güvenilir bilgileri de (ihbâr-ı sahîha) İstanbul'a iletmesi istenmekteydi⁵⁸.

Medici hükümetinin sefer planlarına ilişkin gizli bilgilerin, Osmanlı başkentine donanma henüz hazırlıklarını sürdürürken ulaştığı açık olmakla birlikte, ilerleyen günlerde sarayın gelişmeleri nasıl izlediğini net şekilde takip edemiyoruz. Buna ilişkin tespit edilebilen en erken tarihli belge saldırıdan üç dört hafta sonraya aittir ki, bunun da taşradan gelen haberlere binaen Divân'dan çıkan bir vesika olduğu düşünülürse, ilk bilgilerin Osmanlı yönetimine olaydan çok kısa süre sonra ulaştırıldığı anlaşılmaktadır. Söz konusu vesikada *Duka Gemileri* yani Toskana donanması şeklinde tesmiye olunan müttefik donanmanın asker sayısı hakkında verilen rakam ile Mustafa Paşa'nın İstanbul'a aktardığı arasında bir uyumsuzluk olduğu görülmektedir. İtalyan kaynakları makul bir rakamla asker sayısının 2.200 civarında olduğu konusunda hemfikir iken, söz konusu belgede 20.000'e yakın düşman askerinden bahsedilmektedir. Bu durum ya gece karanlığında birkaç farklı noktadan saldıran düşman sayısının tam olarak tespit edilememesinden ya da daha önce 12.000 civarında bir Hıristiyan kuvvetinin saldıracağı yönünde alınan bilgilerden mülhem gibi görünmektedir. Mustafa Paşa'nın kazandığı başarıyı büyük göstermek adına böyle bir rakam aktardığı ihtimalinin yanı sıra, yazışmalarda rakamlar konusunda bir hatanın yapılmış olması da mümkündür⁵⁹.

Aynı belgede, İtalyan kaynaklarında bulunmayan ilginç bilgiler de mevcuttur. Özellikle ilk saldırı sonrası çekilen müttefik birlikleri gemilerine kadar takip ettiği belirtilen elli altmış kadar Osmanlı atlısı ile

⁵⁸ Belgenin devamında “emrim üzere var kuvvet-i bazı-yı himmete getirüp dahi cümle kıla'ın yat ü yarağın ve mühimmat ü levâzımın teknil eyledükden sonra muhafazasiyeçün müstevfi âdemler tayin idüp ıyazen billah-i te'alâ anun gibi bir mücidd a'da tarafından kasd ve istila olunursa def idüp iânât-i hûda ile tefrik-i cem'leri def ü [ref]...daima casusların eksik itmeyüp melâin-i hâsırın tarafından ihbâr-ı sahîhâ ile sâir kazâyayı yazup...” denmektedir. Yeni harflere aktarılan evahir-i Rebiülevvel 1016 (16-25 1607) tarihli belge için bk. Erdoğan 1999: s.139-140.

⁵⁹ Gurre-i Cemaziyelevvel 1016 (24 Ağustos 1607) tarihli ilk belge için bk. BOA, MD 76: 66/166; Uzunçarşılı da aynı belgeden hareketle 20.000 rakamını vermektedir (Uzunçarşılı 1977: s.148).

ikinci saldırı teşebbüsünden önce Don Antonio'yu ziyaret eden Papa Dimitri isimli bir din adamının, Hıristiyan kumandanları, ilk saldırıdan hemen sonra Kıbrıs Paşası'nın yanında elli süvari ve elli piyade askeriyle birlikte Magosa'ya destek olmaya geldiği konusunda uyarması da ilgi çekici bir noktadır⁶⁰. Öyle ki söz konusu arşiv vesikasında her hangi bir tarih veya zaman aralığı verilmemekle birlikte, Magosa'ya yardım için Mustafa Paşa'nın değil de Kıbrıs Yeniçeri Ağası ve diğer görevlilerin gittikleri ifade edilmektedir. Olay esnasında Beylerbeyi Mustafa Paşa'nın Kıbrıs'ın idari merkezi olan Lefkoşa'da bulunması muhtemel olsa da, paşaların *genellikle personelinin ve gemilerinin güvenliği için Mağosa'da yaşamayı tercih ettikleri* de bilinmektedir⁶¹. Bununla birlikte İtalyan kaynaklarının sözünü ettiği askerlerin bu Osmanlı askerleri olup olmadığı çok açık değildir.

Osmanlı yönetiminin Hıristiyan donanmasının Magosa'da yaşadığı hezimetten duyduğu memnuniyet olaydan sonra muhtelif idarecilere gönderilen hükümlere yansımıştır; fakat merkezi yönetimin aynı zamanda, hâlâ bir tedirginlik ve şaşkınlık içinde olduğu da anlaşılmaktadır. Mevcut vesikaların hemen hemen tümünde Magosa olayına atıf yapılmakta ve Mustafa Paşa'nın üstün hizmetlerinden söz edilmektedir. Öyle anlaşılıyor ki müttefik birliklerin adadan püskürtülmesinde hizmeti görülen bütün Osmanlı görevlileri merkezi yönetimin iltifatına mazhar olmuş, bu münasebetle neredeyse bütün görevlilere buna ilişkin hükümler gönderilmiştir. Başta Sultan I. Ahmed'in bir hil'âtle onurlandırdığı Mustafa Paşa⁶² olmak üzere Kıbrıs Yeniçeri Ağası Yusuf Bey, Kıbrıs Defterdarı Ali Efendi⁶³, Kıbrıs Tımar Defterdarı Ahmed Bey ve diğer bütün idari ve askerî görevliler, Magosa müdafaasındaki gayretleri nedeniyle benzer hükümlerle taltif edilmişlerdir⁶⁴.

⁶⁰ Hadjianastasis 2015: s.31, 33.

⁶¹ Jennings 2006: s.296; Aynı tarihlerde Magosa Sancakbeyinin adının da Mustafa olduğu anlaşılmaktadır (Dündar 2010: s.1041-1042, 1045-1046.).

⁶² BOA, MD 76: 60/151.

⁶³ Belgede ismi zikredilmese de savunmadaki hizmetleri mukabelesinde görevine devam etmesine karar verilen Defterdar Ali Efendi, 18 Mart-14 Haziran 1608 tarihleri arasında Kıbrıs Hazinesi bütçesini de hazırlamıştır. Bunun için bk. Dündar 2010: s.1036.

⁶⁴ Konuyla ilgili hükümler için bk. BOA, MD 76: 59/148 ve 59/147; Erdoğan 1999: s.147-148, 152.

1608 yılı geldiğinde Osmanlı yönetiminin adanın muhafazası ve güvenlik tedbirleri konusundaki girişimlerinin devam ettiği görülmektedir. Bilhassa İtalyan kaynaklarında kaledeki Osmanlı askeri gücü hakkında verilen bilgiler gerçeğe yakın gibi durmaktadır. Hadjianastasis'e göre, Toskana yönetiminin Kıbrıs'ın tümünü ele geçirmeye yönelik hayalleri oldukça iddialı olmakla birlikte, Osmanlılar açısından 17. yüzyılda ekonomik açıdan zor bir dönem geçiren adanın gelirlerinin, yaklaşık 5.000 kişilik⁶⁵ bir askerî gücü beslemeye yetmeyeceğini ileri sürmektedir⁶⁶. Söz konusu miktardaki askerin Kıbrıs hazinesine getireceği yük gerçekten de kayda değer bir meblağ gibi görünmektedir. 1608 yılında Kıbrıs hazinesi bütçesinin 4.544.320 akçe gelir elde ettiği, bunun 2.016.092 akçesinin gider kaydedildiği, geriye kalan 2.302.316 akçesinin İstanbul hazinesine aktarıldığı, 170.830 akçesinin ise eyalette görev yapan askerî zümrenin maaşlarının ödenmesinde kullanıldığı tespit edilmiştir⁶⁷. Ancak bu durum sadece üç aylık bir dönemi kapsamakla birlikte, aynı yılın bahar aylarında muhafaza göreviyle Magosa Kalesi'ne tayin olunan toplam beş yüz askerin yıllık maaşlarının 720.000 akçeye tekabül ettiği göz önünde bulundurulur⁶⁸ ve maaş giderleri adanın tümüne teşmil edilirse ortaya gayet yüksek bir meblağ çıkmaktadır.

İtalyan kaynaklarının Magosa civarındaki Osmanlı askeri birliğinin 1607 yılında sadece üç yüz kişi civarında⁶⁹ olduğuna ilişkin tahminleri çeşitli arşiv vesikaları tarafından da teyit edilmektedir. Nitekim 1605 yılında Magosa Kalesi'nin muhafazasında görevli Osmanlı askerlerinin sayısı daha önce 1.000 ile ifade edilirken bu sayının daha sonra yüz elli nefere kadar düştüğüne değinmiştik⁷⁰. Başka bir münasebetle yukarıda değindiğimiz diğer bir belgeden hareketle, *azim kal'a olup muhafazası mühimmattan* olduğuna işaret edilen Magosa Kalesi'ne yönelik 1607 yılında gerçekleştirilen saldırının püskürtülmesinde asker sayısının azlığı nedeniyle oldukça müşkülât çekildiği anlaşılmaktadır. Muhtemel bir

⁶⁵ 1572 yılı tahririne göre Kıbrıs'ta, önemli kısmı Magosa, Lefkoşa, Limasol, Baf ve Girne kalelerinde bulunan 3.779 Osmanlı askeri ve belli sayıda idarecisi bulunuyordu. Gökçe 1998: s.2.

⁶⁶ Hadjianastasis 2015b: s.35.

⁶⁷ Dündar 2010: s.1032-1048.

⁶⁸ 4 Za 1016 (20 Şubat 1608) tarihli hüküm için bk. BOA, MDZ 8: 208/1096.

⁶⁹ Hadjianastasis 2015b: 35; Hill, saldırı haberini alan Magosa Sancakbeyinin kaleyi 400 yeniçeriyle takviye ettiğini ileri sürer. Bk. Hill 2010: s.49.

⁷⁰ BOA, MD 75: 254/529.

başka saldırı karşısında aynı durumla karşılaşmak istemeyen Osmanlı yönetimi, Kıbrıs Beylerbeyi Mustafa Paşa'nın uyarıları üzerine Magosa'ya daha fazla asker göndermek için harekete geçmiş, kul yazılması amacıyla mevcut askerlerin yoklanmasına ve üç yüz yeniçeri ile iki yüz atlı asker (fâris) muhafazaya tayin olunmasına karar vermişti⁷¹. Lefkoşa Kalesi'nde görevli bazı askerî görevliler de ağa, kethüda ve yayabaşı olarak Magosa'ya tayin olunan askerlerin idaresiyle vazifelendirilmişti. Öyle anlaşılıyor ki kalede savunma zafiyetiyle karşılaşmak istemeyen idareciler, ticaret ve başka maksatlarla görev yerlerini terk eden askerlerin *merd-i tımar* edilerek, işgal ettikleri mevkiilerin başkalarına verilmesini elzem görüyor ve bu işe bizzat Kıbrıs Beylerbeyinin nezaret etmesini istiyordu⁷².

Magosa olayının ardından Kıbrıs Adası'na yönelik muhtemel yeni bir saldırının olabileceği endişesi sonraki yıllarda da devam etmiştir⁷³. Bu minval üzere yabancı kaynakların ısrarla adada yaşayan Rumların uzun süredir mevcut yönetime karşı isyan halinde oldukları ve Kıbrıs'a yapılacak her türlü Hıristiyan saldırısına destek verecekleri yönündeki bilgiler de kayda değerdir. Kaynaklar isyan halinde veya isyana hazır olan ve sayıları binlerle ifade edilen bir isyancı gruptan bahsetmektedirler. Buna mukabil 1606 yılında Magosa'da 2.000⁷⁴ kadar cizye mükellefi Hıristiyan hane var iken, aynı tarihte Kıbrıs'ın tümünde bu rakam 30.120⁷⁵, 1607 yılı sonlarında ise 30.131 cizye hanesi olarak tespit edilmiştir. Ancak bu süre zarfında adada yaşanan veba salgını ve ölümler nedeniyle nüfusta meydana gelen azalmanın bölgeye gönderilen tahrir eminlerince dikkate alınmayarak, vergilerin önceki senelerde yapılan yoklama rakamlarına göre tahsil edilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır. Bir kısmı ihtida eden Rumlar İstanbul'a giderek, yaşanan veba salgınının yanı sıra, özellikle önceki sene (1606) meydana gelen *fetrette* aralarından birçoklarının öldürüldüğü ve geriye kalanlardan

⁷¹ Söz konusu 300 yeniçeri için günlük üçer akçe, 200 fâris içinse beşer akçe verilmesi kararlaştırılmıştı. Toplamda 720.000 akçe tutarındaki maaşlar Kıbrıs hazinesinde açığa neden olacağı için bunun beylerbeyi ve adadaki diğer beylerin salyanelerinden karşılanması uygun görülmüştü. Diğer yandan belgede atlı asker karşılığı kullanılan *fâris* kelimesi bir başka yerde *beşlü* şeklinde kaleme alınmıştır. BOA, MDZ 8: 208/1096.

⁷² BOA, MD 76: 119/305 ve 119/306.

⁷³ BOA, MD 78: 634/1635 ve 635/1638.

⁷⁴ Çiçek 2003: s.312.

⁷⁵ Çiçek 2002: s.377.

büyük kısmının da dağılarak perişan oldukları şeklinde şikâyetle bulunmuşlardı. Şikâyet üzerine yapılan tahkikat ve tahrirat neticesinde söz konusu dönemde 4.000 civarında cizye mükellefinin öldüğü veya kaçtığı tespit edilerek bunlar defterden düşülmüş, böylece 1608 yılı başı itibariyle haraçgüzâr Rum sayısı 26.131 nefere gerilemiştir⁷⁶.

Şu halde bu bilgiler ve rakamlar, Magosa saldırısı sırasında bölgede yaşanan veba salgını dışında birçok Rum'un 1606 yılında ortaya çıktığı anlaşılan isyanda öldürüldüğünü veya kaçtığını doğrulamaktadır. Osmanlı arşiv belgelerine yansıyan bu isyan hareketi muhtemelen 1606 yılında Baf civarında binlerce Rum'un katıldığı ve birçoğunun Osmanlı askerlerince yok edildiği isyanla ilgili olmalıdır⁷⁷. Avrupa kaynaklarının isyancıların sayısına ilişkin verdikleri bilgilerin Osmanlı vesikalarından elde edilen toplam nüfusa oranla büyük bir sayıya tekabül ettiği görülmektedir. Ancak her halükarda adanın genelinde çeşitli nedenlerle durumdan memnun olmayan bir Rum nüfusun varlığı muhakkaktır. Dahası, Osmanlı tebaası Kıbrıslı Rumların düzen bozucu faaliyetlerine ilişkin haberler Osmanlı idarecileri için de çözüm gerektiren bir sorun teşkil etmekteydi.

Daha önce bahsedildiği üzere, gerçekten de, Kıbrıslı Rumların bir kısmı vergiden muaf olmak adına İslamiyet'i seçmekte ve çeşitli kalelerde askerî vazifeler üstlenmekteydiler. Ancak bu kimseler *akçe kuvvetiyle gedük alup*, Magosa örneğinde olduğu gibi, *harbî küffâriyle mu'âmele idüp cezire-yi mezbûreye zafer kasdına gelen kâfir kalyonlarına ve firkatelerine* rehberlik etmekteydiler⁷⁸. Bu tür faaliyetler ise Müslüman halkın tepkisi neden olmakta, Rumlar *harbî kefare ile yekdil oldukları* iddiasıyla Müslüman ahali tarafından mahkemelere şikâyet edilmekteydiler⁷⁹. Kıbrıs ahalisinin ve adadaki devlet görevlilerinin yaşanan gelişmelerden dolayı gayrimüslim halka karşı şüphelerle yaklaşarak benzer şikâyetlerde bulunmuş olabilecekleri de kuvvetle muhtemeldir.

⁷⁶ Sırasıyla bk. Erdoğan 1999: s.142-143; BOA, MD 76: 21/53. Aynı döneme ait (1 Şubat 1608) bir başka vesika 30.717 nefer cizye mükellefinden söz ederken (Erdoğan 1999: s.154-155), Jennings de, 1606 ve 1607 yılları için adadaki Hıristiyan nüfusa ilişkin yukarıdakine yakın rakamlar tespit etmiştir. Bk. Jennings 1993: s.192.

⁷⁷ Hill 2010: s.50, not 1.

⁷⁸ BOA, MD 75: 167/338.

⁷⁹ Örneğin 1608 yılında Kıbrıs'taki Şekerhane'de tercüman olarak çalışan Ergeri veled-i Terco bu tür bir suçlamayla karşılaşmıştır. BOA, MD 76: 123/317.

Öte yandan Toskana yönetiminin tarikat şövalyeleri tarafından Cezayir'in Bona kentine yapılan saldırı ile müttefik donanmanın Magosa başarısızlığını telafi etmeye çalıştığını söylemek sanırım çok yanlış olmaz⁸⁰. Buna rağmen Toskana hükümetinin bir süre daha Kıbrıs'a yönelik yeni bir sefer planı ile meşgul olduğunu da burada hatırlatalım. Seferden sonra Granduka'nın kendisinden ayrıntılı bir rapor istediği ileri sürülen Fransız Jacques Pierre, aynı sırada Magosa üzerine yapılacak ikinci bir saldırının planlarını yapmakta ve Granduka'yı buna ikna etmeye çalışmaktaydı. Bu defa taktiksel bir değişiklikle sefer mevsimi dışında düzenlenecek bir saldırıda uzun gecelerin kendilerine yardımcı olacağına inandığı kış aylarındaki bir kuşatmanın başarı ile sonuçlanacağını düşünüyordu. Öyle ki bu saldırı için 1.700 asker ve 800 denizci yeterli olacaktı. Magosa'da bir kez daha başarısız olurlarsa Mısır-İstanbul arasında yelken açan zengin ganimet yüklü Osmanlı gemi kervanlarına saldırmak da diğer bir seçenek olarak görülüyordu. Ancak Granduka Ferdinando'nun 1609 yılı Şubat ayında hayatını kaybetmesi, kabul görüp görmediğini bilmediğimiz taslak aşamasındaki bu planların uygulanmasına fırsat vermedi⁸¹.

Sonuç Yerine

İtalyan kaynakları seferin başarısız olmasının nedenleri arasında kaptanlar arasındaki iletişimsizlik ve anlaşmazlık, donanmanın bir araya gelememesi, yanlış istihbarat ve lojistik destek eksikliği gibi çeşitli gerekçeleri sıralamaktadır⁸². Her ne kadar bu açıklamalar ve gerekçelerin başarısızlıktaki payı inkâr edilemezse de, geniş ve uzun surları ve coğrafi yapısı münasebetiyle ele geçirilmesi oldukça zor bir müstahkem olması yanında, kendilerine ulaşan bilgiler sayesinde saldırı öncesinde gerekli tedbirleri aldıkları anlaşılan Osmanlı idarecilerinin ve kale muhafızlarının da gösterdikleri kuvvetli direnişle Toskana birliklerinin mağlup edilmesinde pay sahibi oldukları aşikârdır. Bu nedenle, oldukça kısıtlı sayıda muhafız tarafından korunan Magosa'nın alınamaması, Avrupa kaynaklarının ısrarla üzerinde durdukları üzere yalnızca müttefikler

⁸⁰ Gemignani 1994: s.7-36.

⁸¹ Hill 2010: s.50-51.

⁸² Aynı gerekçeler farklı Avrupa raporlarında da aynen sıralanmaktaydı. 1607 yılına ait bir rapor için bk. Giuseppe 1965: s.201.

arasındaki taktiksel anlaşmazlıklar ve teçhizat noksanlığından kaynaklanmış değildir.

Yukarıda kendisinden alıntılar yaptığımız Mariti 1760'larda ziyaret ettiği Magosa'yı; kayalık bir alan üzerine kurulmuş, geniş ve kalın surlarında 12 kule bulunan ve etrafı yaklaşık 2 mil uzunluğunda hendekle çevrilmiş bir şehir olarak tasvir etmiştir. Anakentten çok uzak bir mesafede böylesine korunaklı bir kalenin sınırlı sayıda asker ve savaş aletiyle kuşatılması ve ele geçirilmesinin bir gecede mümkün olabileceğine inanan Toskanalı yöneticiler ve komutanların, aslında neticesi önceden belli bir maceraya giriştikleri çok açıktır. Bu bakımdan harekâtın önceki seferlerde olduğu gibi, daha ziyade ses getirecek bir korsan saldırısı olarak tasarlandığı da düşünülebilir. Nitekim Spini, I. Ferdinando'nun hükümdarlığının son yıllarında Magosa ve ardından Bona'ya yönelik yapılan saldırıları Toskana yönetiminin *ideolojik Haçlı mücadelesi altına gizlenen* ve uygulamada *İngiliz korsanlarınkine benzeyen kâr amaçlı büyük yağmalar* olarak değerlendirmektedir⁸³. Magosa'nın ele geçirilmesi durumunda müttefik askerlerin Hıristiyanlar hariç şehirde mukim Müslüman ve Yahudi mülklerini savaş ganimeti olarak yağmalayabileceklerine ilişkin talimatlar da bu görüşü açıkça desteklemektedir⁸⁴.

Bu bakımdan uzun hazırlıkların ardından Kıbrıs'a gönderilen donanmanın başarısızlığı aynı zamanda I. Ferdinando'nun Doğu Akdeniz'e ilişkin ulaşılması zor hedeflerinin Magosa önlerinde sulara gömülmesi anlamına geliyordu. Stratejik bir Osmanlı mülküne karşı düzenlenen bu harekât, her ne kadar Toskana hükümetinin pratikte ileriye dönük kayda değer bir politikası olarak görünse de, denk olmayan iki gücün Doğu Akdeniz'deki korsan mücadelelerinin olağan bir neticesi olarak telakki edilmelidir.

⁸³ “Sebbene queste imprese fossero rivestite di colori ideologici crociati dalla propaganda ufficiale, in pratica si trattava di grosse rapine a scopo di lucro, analoghe a quelle dei corsari inglesi”. Spini 1983: s.214-215.

⁸⁴ Hadjianastasis 2015b: s.36.

KAYNAKLAR

a. Arşiv Belgeleri

ASF (Archivio di Stato di Firenze)

Mediceo del Principato: filza 4275

BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi)

A.DVN.MHM (*Bâb-ı Âsafî Mühimme Defterleri*): 937; KK (*Kamil Kepeci*): 70; MD (*Mühimme Defteri*): 75, 76, 78; MDZ (*Mühimme Zeyli*): 8

b. Kaynak Eserler

- Selânikî Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî (1003-1008/1595-1600)*, C. I, Haz. Mehmet İpşirli, İstanbul 1999.
- Mariti 1769 Giovanni Mariti, *Viaggi per l'isola di Cipro e per la Soria e Palestina fatti da Giovanni Mariti dall'anno 1760 al 1768*, Tomo I, Firenze.
- Mariti 1787 Giovanni Mariti, *Istoria di Faccardino Grand-Emir dei Drusi*, Livorno.
- Nâimâ Nâimâ Mustafa Efendi, *Târih-i Na'imâ (Ravzatü'l-Hüseyn fî Hulasâti Ahbâri'l-Hâfikayn)*, Haz. Mehmet İpşirli, C. I, Ankara 2007.

c. Araştırma ve İncelemeler

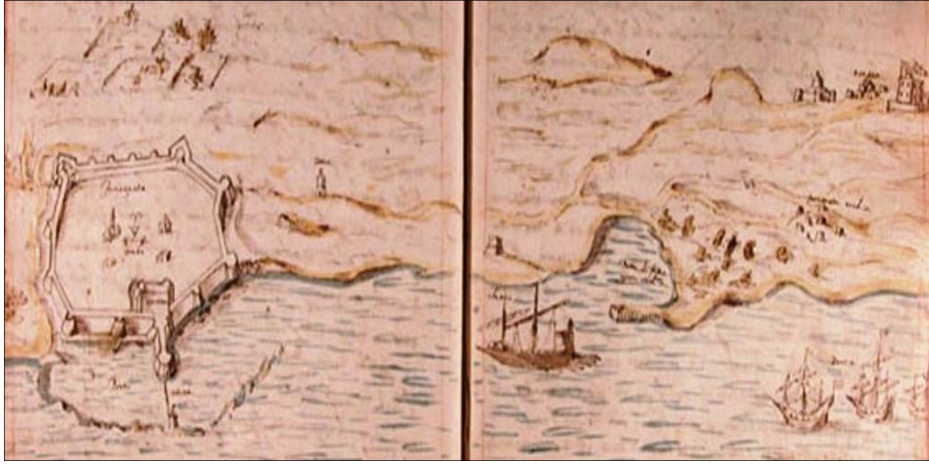
- Acıpınar 2013 Mikail Acıpınar, "Osmanlı Kronikleri Işığında Kaptan-ı Derya Halil Paşa'nın Akdeniz Seferleri (1609-1623)", *TİD*, XXVIII/1, 5-35.
- Acıpınar 2014 Mikail Acıpınar, "Anti-ottoman activities of the Order of the Knights of St. Stephen during the second half of the 16th century", *Seapower, Technology and Trade: Studies in Turkish Maritime History*, (eds.) D. Couto-F. Gunergun-M.P. Pedani, İstanbul, 165-172.
- Bostan 2009 İdris Bostan, *Adriyatik'te Korsanlık Osmanlılar, Uskoklar, Venedikliler 1575-1620*, İstanbul.
- Bracewell 2009 Catherine Wendy Bracewell, *16. Yüzyılda Adriyatik'te Korsanlık ve Eşkıyalık: Senjli Uskoklar*, Çev. Mehmet Moralı, İstanbul.
- Carali 1938 P. Paolo Carali, *Fakhr ad-Dîn II: Principe del Libano e la corte di Toscana 1605-1635*, Vol. II, Roma.
- Çiçek 2002 Kemal Çiçek, "Kıbrıs", *DİA*, C. 25, İstanbul, 374-380.
- Çiçek 2003 Kemal Çiçek, "Magosa", *DİA*, C. 27, İstanbul, 311-313.
- Dündar 2010 Recep Dündar, "18 Mart-14 Haziran 1608 Yılı Kıbrıs Eyaleti Bütçesi", *Turkish Studies*, Vol. 5/4 (Fall 2010), 1032-1048.

- Erdoğan 1998 M. Akif Erdoğan, “Osmanlı Döneminde Kıbrıs Şekerhaneleri (1571-1607)”, *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi Prof. Dr. Cengiz Orhonlu Hatıra Sayısı*, Sayı 12, 71-82.
- Erdoğan 1999 M. Akif Erdoğan, “Unpublished Ottoman documents on the history of Cyprus from the Evkaf Archives in Nicosia City (February 1606-March 1609)”, *Επετηρίδα του Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών*, XXV, Lefkoşa, 131-165.
- Erdoğan 2002 M. Akif Erdoğan, “Osmanlı Kıbrıs’ında Pamuk Tarımı (1572-1640)”, *Yeni Türkiye*, 8/45, 632-642.
- Erdoğan 2005 M. Akif Erdoğan, “Notes on the Orthodox Community (Rum) in Ottoman Cyprus (1580-1640)”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. XX/1, 61-69.
- Erdoğan 2010 M. Akif Erdoğan, “Kıbrıs’ın Fethi Öncesinde ve Sonrasında Ada Etrafındaki Korsanlık Faaliyetleri”, *Kubrus: Doğu Akdeniz’de Bir Osmanlı Adası*, Der. ve Çev. M. Akif Erdoğan, Lefkoşa, 121-131.
- Federici 2014 Federico M. Federici, “A Servant of two masters: the translator Michel Angelo Corai as a Tuscan Diplomat (1599-1609)”, *Translators, Interpreters and Cultural Negotiators: Mediating and Communicating Power from the Middle Ages to the Modern Era*, Ed. Federico M. Federici-Dario Tessicini, London, 81-104.
- Gemignani 1994 Marco Gemignani, “La conquista di Bona”, *Società di Storia Militare, Quaderno*, 7-36.
- Gemignani 1996 Marco Gemignani, *Il cavaliere Iacopo Inghirami al servizio dei Granduchi di Toscana*, Pisa.
- Giuseppi 1965 *Calendar of the Manuscripts of the most Honourable the Marquess of Salisbury*, Part XIX (1607), Ed. M.S. Giuseppi, London.
- Gökçe 1998 Turan Gökçe, “1572 Yılında İç-İl Sancağından Sürülüp Kıbrıs’ta İskân Edilen Aileler”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, C. II, 1-78.
- Griswold 2000 William J. Griswold, *Anadolu’da Büyük İsyân 1591-1611*, Çev. Ülkün Tansel, İstanbul.
- Guarnieri 1960 Gino Guarnieri, *I Cavalieri di Santo Stefano nella storia della marina Italiana (1562-1859)*, Pisa.
- Hadjianastasis 2015a Marios Hadjianastasis, “Between the Porte and the Lion: Identity, Politics and Opportunism in Seventeenth century Cyprus”, in *Frontiers of the Ottoman Imagination: Studies in Honour of Rhoads Murphey*, Ed. M. Hadjianastasis, Brill-Leiden, 139-167.

I. Ferdinando'nun Doğu Akdeniz Politikası

- Hadjianastasis 2015b Marios Hadjianastasis, "Corsair tactics and lofty ideals: the 1607 Tuscan raid on Cyprus", in *Famagusta: City of Empires 1571-1960*, Ed. M. Walsh, Cambridge.
- Hill 2010 George F. Hill, *A History of Cyprus*, C. IV, New York.
- Jennings 1993 Ronald C. Jennings, "Village Agriculture in Cyprus", *V. Milletlerarası Türkiye Sosyal ve İktisat Tarihi Kongresi-Tebliğler*, Ankara, 469-476.
- Jennings 1993 Ronald C. Jennings, *Christians and Muslims in Ottoman Cyprus and the Mediterranean World: 1571-1640*, New York.
- Jennings 2006 Ronald C. Jennings, "Mağosa", Çev. Akif Erdoğan, *Prof. Dr. Tuncer Baykara'ya Armağan: Tarih Yazıları*, İstanbul, 293-303.
- Marri 1941 G. Marri, "La partecipazione di don Giovanni de' Medici alla guerra d'Ungheria (1594-95 e 1601)", *Archivio Storico Italiano*, XCIX, 50-59.
- Mexis 2006 Dimos N. Mexis, *Mani and the Maniates*, Çev. John Antonakos, Bloomington.
- Pernice 1925 Angelo Pernice, "Un episodio del valore toscano nelle guerre di Valacchia alla fine del secolo XVI", *Archivio Storico Italiano*, LXXXIII, 254-275.
- Spini 1983 "Il Principato dei Medici e il sistema degli stati Europei del Cinquecento", *Firenze e la Toscana dei Medici nell'Europa del '500*, Vol. I, Firenze, 177-216.
- Uzunçarşılı 1977 İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi: XVI. Yüzyıl Ortalarından XVII. Yüzyıl Sonuna Kadar*, Ankara.

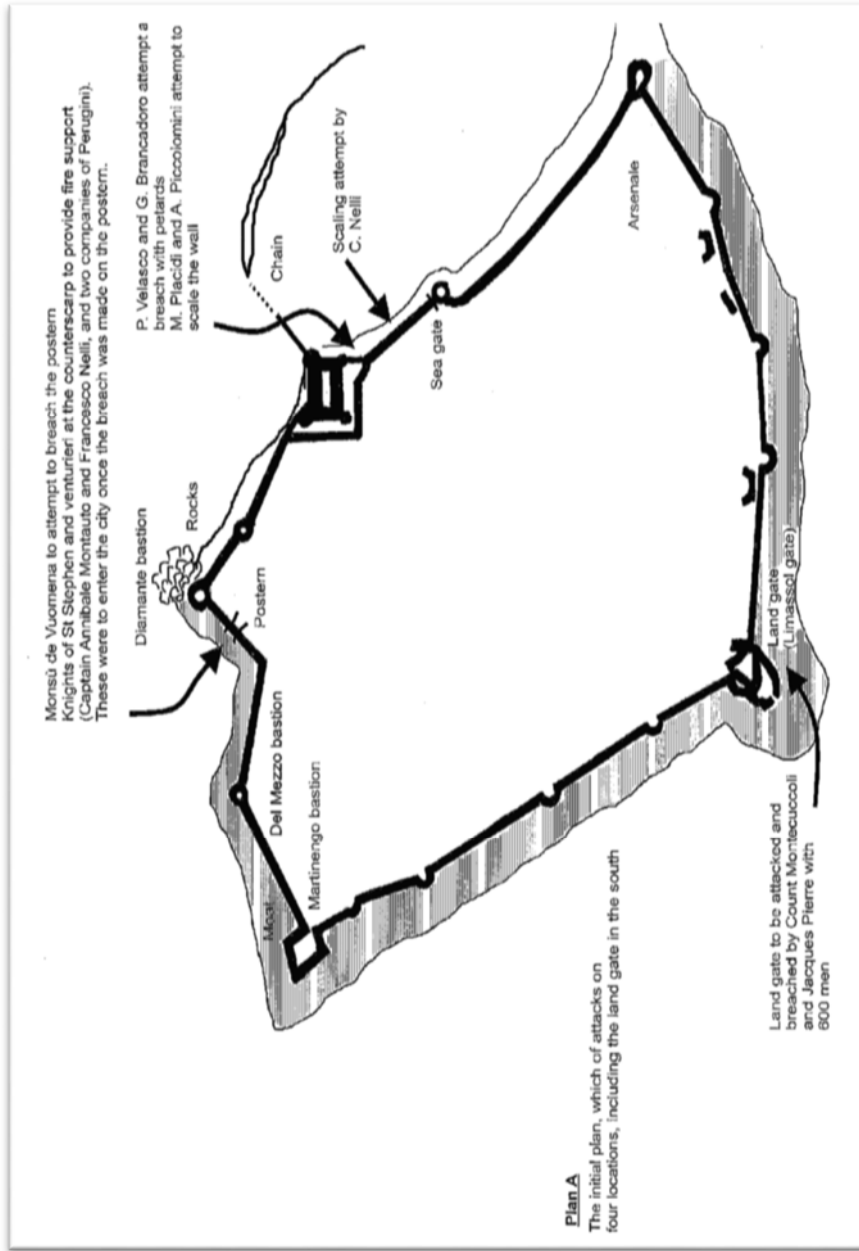
EKLER

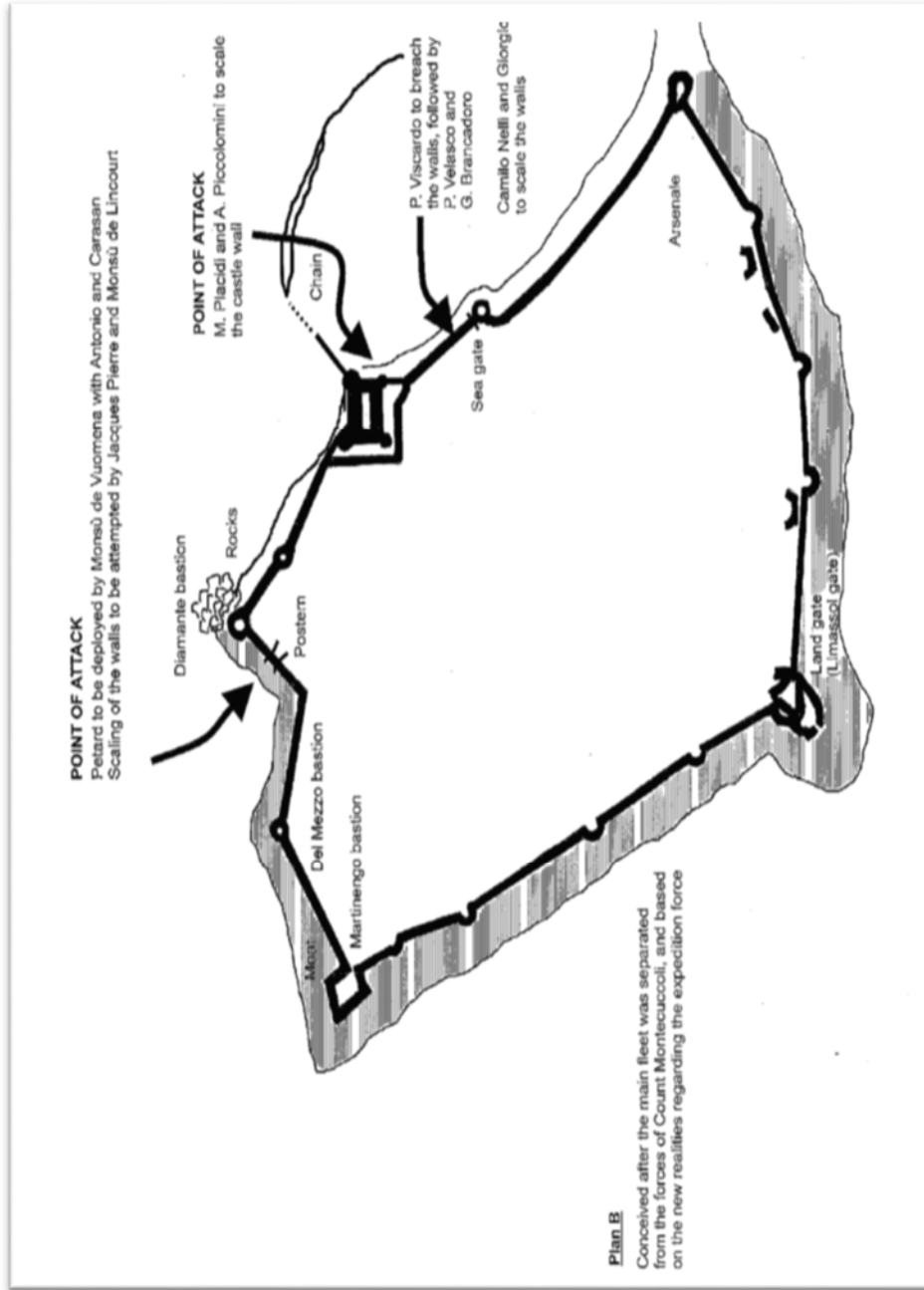
Ek-I: Magosa Kalesi ve Limanı (Kaynak: Erasmo Magno, *Imprese delle galere toscane*, 1597-1616, Ricc. 1978: 175v-176r)

Ek-II: Magosa Kalesi ve Limanı (Giacomo Franco, *Viaggio da Venetia a Costantinopoli*, Venedik 1598: 51 vd.)

Ek-III: 1607 Magosa saldırısının A planı (Kaynak: Hadjianastasis 2015b: 28)

Ek-IV: 1607 Magosa saldırısının B planı (Kaynak: Hadjianastasis 2015b: 30)